

VERHALEN UIT EEN MULTICULTURELE SAMENLEVING IN DE LITERATUURLES

Literatuur is vooral in de laatste decennia een stuk minder monocultureel geworden. Dat verdient ook aandacht in het literatuuronderwijs. Marianne Hermans geeft een introductie met suggesties voor opdrachten en Nederlands-, Duits-, Frans- en Engelstalige titels.

MARIANNE HERMANS

De Nederlandse literatuur is de laatste decennia veelstemmiger geworden, niet in de laatste plaats dankzij de verhalen van auteurs van de tweede en derde generatie migranten. Aan het staartje van de twintigste eeuw waren het vooral jonge schrijvers van Marokkaanse komaf die van zich lieten horen in rijkgeschakeerde verhalen vol straatschoffies en *bismillah's*. In de eenentwintigste eeuw zijn daar nieuwe stemmen bijgekomen van Turkse, Iraanse, Surinaamse en vele andere schrijvers met een niet-westerse achtergrond.

Gemakshalve scharen we deze schrijvers en romans over de noemer *multiculturele literatuur*. Daarmee bedoelen we verhalen die geschreven zijn en gelezen worden tegen een achtergrond van cultuurverschillen, migratiegeschiedenissen en een multiculturele samenleving. Het is overigens niet de bedoeling om de schrijvers vast te pinnen op dit onderwerp, of om multiculturele literatuur

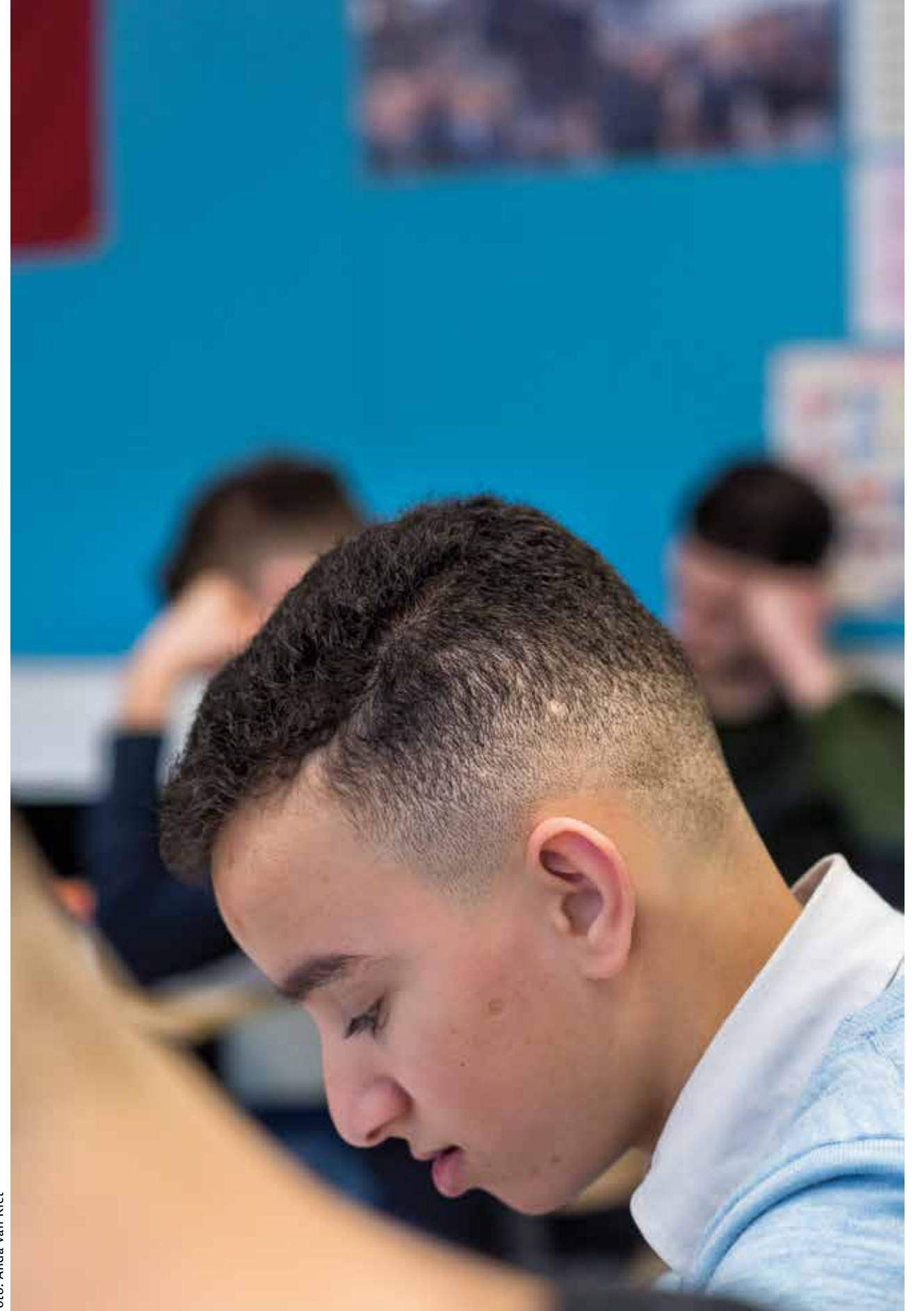
als een op zichzelf staand fenomeen te behandelen. Het gaat eerder om een dynamisch netwerk van onderlinge literaire en buitenliteraire vertakkingen, niet om een afgebakend corpus van auteurs en romans. Noch de literatuur noch de culturele context is homogeen.

Hedendaagse verhalen

In dit artikel ligt de focus op verhalen die spelen in de hedendaagse multiculturele samenleving, geschreven door auteurs met een niet-westerse culturele achtergrond. Veel van deze verhalen vertonen thematische overeenkomsten: opgroeien in een gezin dat bepaald wordt door het migratieverleden van de ouders; scheefgroeïende gezinsverhoudingen en een vader die is blijven hangen in verloren vrijheid; het vormen van een eigen identiteit; een levenspad bezaaid met verleidingen in de seksuele en criminele sfeer; een gevoel van nergens echt geaccepteerd zijn.

In deze romans en verhalen spelen jongeren vaak

Foto: Anda van Riet

Onderwerpen die gevoelig zijn voor stereotypering en clichés zijn bijvoorbeeld de criminaliteitsmythe en de slachtoffermythe

een hoofdrol, laverend tussen een thuismilieu waar oude tradities nog springlevend zijn, en een leven daarbuiten in een heel andere versnelling. De personages moeten voortdurend schakelen tussen de verschillende leefmilieus. Intussen ontwikkelen ze een eigen identiteit, op basis van de culturele tradities waarin ze opgroeien en de subculturen waar ze nu en dan bij horen of zich aan willen ontworstelen. De groei naar volwassenheid gaat gepaard met botsingen, kwellingen en onzekerheden. De identiteitsontwikkeling die de kern is van adolescentenliteratuur, krijgt in multiculturele verhalen een extra dimensie. Het zijn verhalen over jongeren van nu, jongeren op zoek naar een plek voor zichzelf, tegen het decor van een stadsleven in de voormalige nieuwbouwwijken uit de jaren zeventig.

Lezen voor de lijst

De website <www.lezenvoordelijst.nl> bevat inmiddels een aantal titels met een multiculturele thematiek, zoals de boeken van Mano Bouzamour, Karin Amatmoekrim, Yasmine Allas en Abdelkader Benali. Deze boeken zijn veelal ingedeeld bij de leesniveaus 2 en 3, en in mindere mate niveau 4. Kenmerkend voor deze leesniveaus is dat ze geschikt zijn voor leerlingen die de stimulans voor het lezen vooral vinden in het lezen over herkenbare onderwerpen en personages, met nadruk op de plot (niveau 2); en in het verbreden van de horizon met verhalen die de lezer confronteren met psychologische of morele vraagstukken of een levensles (niveau 3), waarbij het onderwerp niet hoeft aan te sluiten bij de directe leefwereld van de jongere. Leerlingen die plezier halen uit het leggen van verbanden en die een grotere leesinspanning aankunnen, hebben meer aan boeken op niveau 4.

De docent die multiculturele literatuur in zijn lessen wil verweven, doet dat het beste door deze verhalen te integreren in de lessen, en niet als 'nieuwigheid' apart voor te stellen. In een thematische context samen met niet-multiculturele (jongeren)romans of coming-of-age verhalen worden de kennis en ervaringen van alle leerlingen aangesproken. Wie de les vastpint op één specifieke cultuur, loopt het risico dat leerlingen met een overeenkomstige achtergrond zich aangesproken voelen, of

om onbedoeld het wij/zij-denken te versterken. Plaats leerlingen dus niet expliciet in de belangstelling als tegenwoordigers van een bepaalde herkomstcultuur en waak ervoor dat goedbedoelde discussies uitlopen op een uitwisseling van stereotypen.

Onderwerpen die gevoelig zijn voor stereotypering en clichés zijn bijvoorbeeld de criminaliteitsmythe en de slachtoffermythe of het westerse-helpersyndroom. Wie zich bewust is van de framing van de personages, zal alerter zijn op exotisering en het vastpinnen van personages op hun etnisch-culturele identiteit. Leg daarom niet per se nadruk op aspecten die 'etnisch gekleurd' zijn. Schrijvers die zelf opgegroeid zijn in twee culturen, zetten deze mechanismen juist naar hun hand door met vooroordelen en clichés te spelen.

Dialogisch werken

Hoe kun je deze literatuur didactisch inzetten, rekening houdend met de ontwikkelingsfase van de lezer en met oog voor de specifieke thematiek? In het tweede deel van dit artikel geven we een uitwerking van enkele multiculturele adolescentenromans. Een didactische aanpak die hierbij goed kan werken, is het dialogisch werken, zoals beschreven door Schrijvers, Janssen en Rijlaarsdam (2017). In hun artikel over literatuuronderwijs gericht op zelfinzicht en sociaal inzicht noemen zij samenwerkend leren en het uitwisselen van wat het verhaal in je oproept als effectieve leeractiviteit voor sociaal inzicht en zelfinzicht. Ook autobiografisch schrijven over een thema, voorafgaand aan het lezen, waarbij meerdere kanten van een situatie belicht moeten worden, stimuleert dit inzicht. Voor het werken met multiculturele literatuur is de werkvorm die zij als laatste noemen, het dialogisch leren, van belang. In dialogisch leren staat het meerperspectivistisch lezen van een verhaal centraal. Verschillende lezers en leeswijzen bieden verschillende perspectieven op een tekst. Door persoonlijke ervaringen op te roepen zet je leerlingen aan tot reflectie op de thema's in het verhaal.

In aanvulling op het dialogisch leren is de multiculturele setting interessant om leerlingen te laten nadenken over hoe ze zich verhouden tot de thema's, personages

In veel literaire werken speelt een problematische vader-zoonverhouding een centrale rol. Denk alleen al aan Bordewijks *Karakter* en Reves *De avonden*, *Familieziek* van Adriaan van Dis of Birneys recent bekroonde *De tolk van Java*. Ontsporende of tirannieke vaders spelen ook een hoofdrol in *Wees onzichtbaar* van Murat Isik en in *Turis* (en *Eus*) van Özcan Akyol. In beide romans is er een vader die zijn gezin als ballast ervaart en zich op autoritaire wijze laat gelden thuis, terwijl hij buiten de deur de vrolijke vrijgezel speelt.

Özcan Akyol: Turis (2016)

Turis is het vervolg op Özcan Akyols romandebuut *Eus* (2012), waarin de hoofdpersoon afglijdt naar het criminele pad. *Turis* (bijnaam van de vader, die als een soort 'toerist' veelvuldig de hoeren bezoekt) beschrijft de ontwrichtende invloed van een tirannieke vader op een Turks-Nederlands gezin in Deventer. Hoogtepunt van het verhaal is het moment waarop hoofdpersonage Eus met een vriend afreist

naar Turkije om de geruchten over zijn vader en een eventuele tweede vrouw te bevestigen.

Murat Isik: Wees onzichtbaar (2017)

Wees onzichtbaar speelt zich af in de Bijlmer in de jaren tachtig. De vijfjarige Metin is met zijn zus en zijn moeder naar Nederland gekomen om herenigd te worden met zijn vader. Die blijkt niet onverdeeld gelukkig met hun komst. Tijdens zijn jeugd ziet Metin de Bijlmer veranderen van een idealistisch nieuwbouwproject in een sociale-achterstandswijk. En dat is niet de enige

verandering die het gezin moet doorstaan. Vader blijkt een werkloze communist die dweept met Marx en Russische romanschrijvers en zich 's avonds bezat in het café. Moeder laat het lange tijd over zich heen komen, maar langzaam groeit binnenshuis het verzet tegen deze onberekenbare tiran, die soms onverwacht zachtaardige trekjes heeft.

Vragen om samen met een klasgenoot te bespreken

Laat de leerlingen ieder een van beide romans en/of een van de eerdergenoemde romans lezen en laat ze onderstaande vragen bespreken over de verschillende boeken:

1. De hoofdpersonen uit deze romans voelen zich nergens volledig geaccepteerd: niet binnen hun eigen kringen, niet binnen hogere sociale klassen (de steenrijke ouders van Eus' vriendin Tess laten duidelijk merken dat ze Eus geen partij vinden voor hun dochter), niet op school. Wat vind jij: is het terecht dat ze zich niet geaccepteerd voelen? Waaruit leid je dat af? Zoek twee passages die je argumenten ondersteunen.
 2. Het gezin waarin de hoofdpersonen opgroeien, drukt een stempel op hun jeugd. Beschrijf de relatie van de hoofdpersoon met zijn broers (in *Turis*) of met zijn zus (in *Wees onzichtbaar*) en vergelijk je antwoorden. In welk opzicht is het anders of je opgroeit met broers of zussen?
 3. Breng het vriendennetwerk van de hoofdpersoon in kaart door er een mindmap van te maken en vergelijk de mindmaps voor de beide romans met elkaar. Wat valt je op? In hoeverre lijken de vriendenkring en de families van Eus en Metin op elkaar? En welke overeenkomsten of verschillen zijn er met jouw eigen vriendenkring?
 4. De titel *Turis* verwijst naar de bijnaam van de vader van de hoofdpersoon. Toch blijft de vader een vrij vlak personage zonder diepte. Interessanter is de rol van de moeder in het boek, die de vernederingen door haar man lijdzaam ondergaat. Beschrijf de verandering in de gevoelens die Eus voor zijn moeder heeft, ondersteund door een of twee citaten. Bespreek met anderen wat je vindt van deze moederrol, en of het volgens jou terecht is dat Eus óók zijn moeder begint te haten.
 5. 'Mijn vader nam een slok van zijn thee en keek tevreden voor zich uit. "Ik ben een geweldige vader," zei hij ineens met een brede glimlach. (...) "Jullie vader is heel bijzonder, besef je dat wel?" (...) "Op de hele wereld is er niet zo'n vader als ik." Dat is helaas waar, dacht ik. Ik kon het niet helpen en dacht aan al die keren dat mijn vader had gezegd dat hij nooit had moeten trouwen, dat hij nooit kinderen had moeten nemen, en nu liep hij tevreden te verkondigen dat hij een geweldige vader was.'
- De vader van Metin uit *Wees onzichtbaar* heeft aardige en minder aardige trekjes. Hij is vooral heel onberekenbaar en vindt zichzelf desondanks een geweldige vader. Werk de vader-zoonrelatie uit in een verzonden brief die Metin aan zijn vader schrijft.

en gebeurtenissen in het verhaal. Vragen als ‘Vind je de beschrijving van de gebeurtenissen geloofwaardig?’, ‘Wat vind je van de keuzes die de hoofdpersoon maakt?’, ‘In hoeverre en waardoor ben je bereid mee te gaan in de gedachtegang van de hoofdpersoon?’ maken dat leerlingen hun (voor)oordeel leren uitstellen. Kunnen ze hun eigen mening en ervaringen tijdelijk parkeren om ruimte te geven aan een ander perspectief?

In kader 1 en 2 staan voorbeelduitwerkingen van de thema’s familieverhoudingen en migratiegeschiedenis, met suggesties voor titels en vragen ter bespreking door leerlingen.

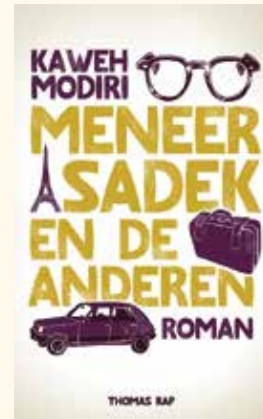
Duits-, Frans- en Engelstalige multiculturele literatuur

De opkomst van multiculturele schrijvers is een internationaal fenomeen. West-Europese landen kennen hun eigen ontwikkeling en tempo waarin de stemmen van ‘migratie’-auteurs hoorbaar zijn geworden. Zo kent Duitsland een lange traditie van vooral Turkse maar ook andere Oost- en Zuid-Europese immigratie die doorklinkt in de vele verhalen van auteurs met een niet-westerse achtergrond. Frankrijk heeft haar eigen *littérature ‘beure’* vanuit de Maghreb-landen, en het Verenigd Koninkrijk kent een lange ontwikkeling van schrijvers uit voormalige koloniën in de West. De internationale verschijningsvorm maakt multiculturele literatuur geschikt als uitgangspunt van taaloverstijgend literatuuronderwijs. Het zou daarbij niet moeten gaan om het bestuderen van aparte werken maar om literatuur als onderdeel van een netwerk. In de kaders 3, 4 en 5 staan titelsuggesties voor Duits-, Frans- en Engelstalige romans.

Voor een dergelijke insteek moeten we het idee van nationale literaturen loslaten. Door te kiezen voor een algemeen literair thema zoals de vaderzoonrelatie, kan multiculturele literatuur op een min of meer vanzelfsprekende wijze in de lessen worden opgenomen. Uitgangspunt is niet langer een eentalige canon, maar een intertekstueel netwerk rondom een universeel thema. ■

LITERATUUR

Schrijvers, M., Janssen, T., & Rijlaarsdam, G. (2017). Literatuur leert je het leven? Over het stimuleren van persoonlijke en sociale inzichten bij literatuuronderwijs. In R. van Steensel & E. Segers (Red.), *Succesvol lezen in het onderwijs* (Stichting Lezen Reeks 28) (p. 185-199). Delft: Eburon.

Kaweh Modiri: *Meneer Sadek en de anderen* (2012)

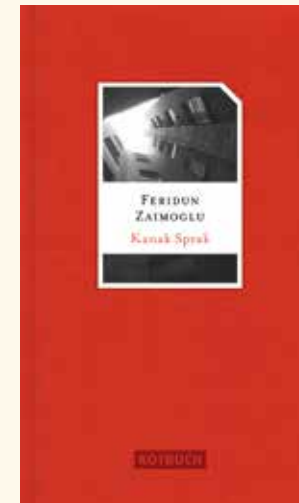
Meneer Sadek en de anderen vertelt het verhaal van Sam, die als vijfjarige jongen met zijn ouders, broer en zus Iran ontvlucht en terecht komt in Amersfoort. Op een avond treft de familie een verwarde medevluchteling aan in een portiek, meneer Sadek. Ze nemen hem op in hun huis. In het gezin voltrekt zich een drama wanneer Sams oudere broer Kian vermist raakt en dood teruggevonden

wordt. ‘Het was mijn dertiende verjaardag. Vanaf die dag was ik geen jochie meer.’

In deze roman komt het verloop van een migrantengeschiedenis naar voren, verteld door de tweede generatie die opgroeit in Nederland. Typische elementen daarin zijn: de vlucht uit het herkomstland; de eerste periode, waarin veelal sprake is van een cultuurschok; en tot slot het opbouwen van een bestaan in het nieuwe land, gericht op de toekomst.

1. Meneer Sadek zet Sam aan het denken met zijn opmerkingen over de taal, over de dingen die Sam leert op school en over het geloof. Het belangrijkste devies is in feite dat Sam voor zichzelf moet leren denken. Waarom zou meneer Sadek deze uitspraken doen? Beschrijf ook de ontwikkeling die Sam doormaakt waaruit blijkt dat hij geen kind meer is dat zich alles laat wijsmaken.
2. Sam spijbelt en zoekt steeds vaker zijn toevlucht in het asielzoekerscentrum. Wat vindt hij daar, of waarom doet hij dat?
3. De schrijver maakt op een speelse manier gebruik van de stereotypen die er rondom asielzoekers bestaan. De ene keer worden vooroordelen bevestigd, de ander keer ontkracht. Zoek van beide een voorbeeld en leg de ironie ervan uit.
4. In de bekroonde graphic novel *The Arrival* (De aankomst) vertelt Shaun Tan het universele verhaal van de migrant die huis en haard achterlaat om elders werk te vinden. Eenzaamheid, vervreemding en hoop wisselen elkaar af. Vergelijk de beide boeken. Welke verschillen en welke overeenkomsten zie je tussen het volwassen perspectief van de eerste migranten en het jongere perspectief van de tweede generatie? En wat maakt dat in het ene geval de taal, in het andere geval de beelden geschikt zijn om het verhaal te vertellen?
5. De titel, *Meneer Sadek en de anderen*, is ontleend aan de debuutroman van Cees Nooteboom, *Philip en de anderen* (1955). Zoek beschrijvingen van dit boek of lees het voor je lijst, en probeer na te gaan waarom Kaweh Modiri met zijn titel lijkt te verwijzen naar Nootebooms roman.

Kader 2. Uitwerking thema migratiegeschiedenis

Feridun Zaimoğlu: *Kanak Sprak* (1995)

‘Kanak Sprak’ betekent zoiets als ‘Turkentaal’. In 24 monologen vertellen (fictieve) jonge Turkse Duitsers over het harde leven in de grote stad, over gewelddadigheden, dubbele identiteit en het zich al of niet thuis voelen in Duitsland. Hun taal is een mengeling van vervormde lettergrepen, vereenvoudigde grammatica, doorspekt met Turkse en Engelse leenwoorden en veel scheldwoorden.

Imran Ayata: *Ruhm und Ruin* (2015)

Een roman over de lotgevallen van een multicultureel voetbalteam, te beginnen met sterspeler Arda Toprak, zoon van een gastarbeider. In de elf hoofdstukken komt telkens een ander personage aan het woord, zoals Arda’s vader en zus, de teamgenoten, de sponsor. Tegen de achtergrond van het multiculturele voetbalteam komen actuele

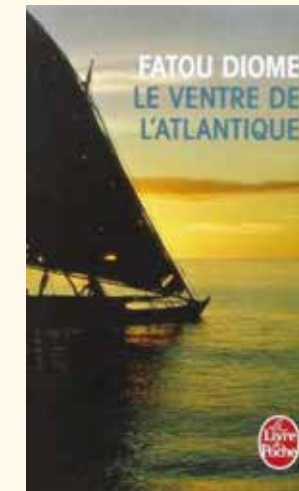
gebeurtenissen en politieke discussies voorbij.

Radek Knapp: *Herrn Kukas Empfehlungen* (1999)

Een schelmenroman over de achttienjarige Waldemar, die uit Polen naar Oostenrijk reist, op zoek naar geluk. Daarbij komt hij met de verkeerde mensen in aanraking. Zo raakt hij onder meer verzeild in een bankoverval. Door het uitvergroten van de verschillen tussen Polen en Oostenrijk maakt het boek de lezer bewust van de stereotiepe beelden over en weer.

Kader 3. Duitstalige multiculturele romans

Fatou Diome: *Le Ventre de l'Atlantique* (2003)

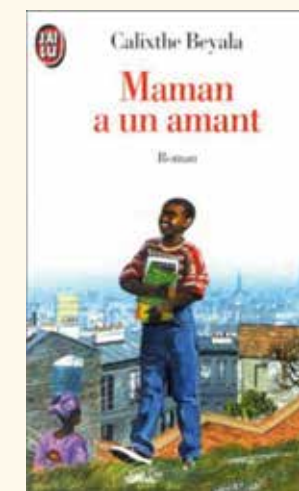
De Senegalese Salie woont in Parijs. Haar broer Madicke woont nog in Senegal maar wordt door Salie naar Frankrijk gehaald. Daar hebben buitenlandse voetballers grote kans op een internationale carrière, stelt Madicke zich voor. De werkelijkheid is echter veel grimmiger dan de hoopvolle toekomst die hij voor zich ziet.

Amin Maalouf: *Les désorientés* (2012)

De begrafenis van een vriend doet de Parijse Adam terugkeren naar zijn geboorteland in het Midden-Oosten en zijn vrienden van vroeger, die als gevolg van burgeroorlogen (1975–1990) over verschillende landen verspreid zijn geraakt. In dagboekteksten, mails en brieven komt een beeld naar voren van Libanon in de jaren zeventig, afgewisseld met de huidige tijd

waarin Adam leeft (2001).

Calixthe Beyala: *Maman a un amant* (1993)

De twaalfjarige Loukoum woont met zijn vader, stiefmoeder en drie zusjes in een Parijse migrantenwijk. Zijn vader is werkloos straatveger en zijn stiefmoeder handelt in sieraden. Wanneer de stiefmoeder op vakantie in Zuid-Frankrijk een blanke man ontmoet die oog heeft voor haar verlangens, besluit ze hem als minnaar te nemen. Dat blijft niet onopgemerkt door het

gezin en de rest van de Malinese gemeenschap in Parijs. Een boek vol (zelf)spot, naar de zwarte gemeenschap, de man-vrouwverhoudingen, de achterstandswijk.

Kader 4. Franstalige multiculturele romans

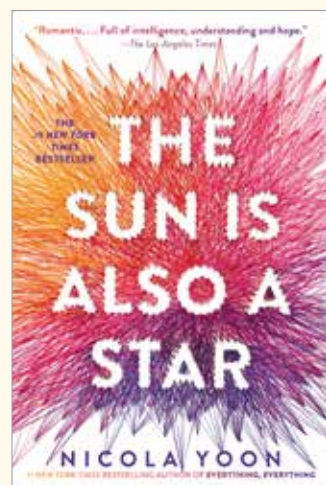
Kunnen leerlingen hun eigen mening en ervaringen tijdelijk parkeren om ruimte te geven aan een ander perspectief?

Angie Thomas: *The Hate U Give* (2017)

De zestienjarige Starr leidt een dubbelleven: overdag bezoekt zij een dure particuliere school, na schooltijd keert ze terug naar haar armoe-dige wijk vol drugs en straatbendes. Wanneer Starr getuige is van een schietincident waarbij haar jeugdvriend Khalil door een agent wordt gedood, komt ze voor een dilemma te staan: moet ze opkomen voor

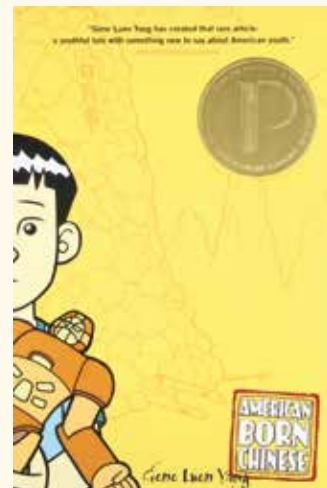
haar vriend, die ongewapend en onschuldig was, als dat betekent dat ze haar eigen leven en dat van haar familie in gevaar brengt? Het boek speelt in op de actualiteit van politiegeweld en is geïnspireerd door de Black Lives Matter-beweging, die ageert tegen openlijk racisme in de VS.

Nicola Yoon: *The Sun Is Also a Star* (2016)

Het toeval brengt de nuchtere Natasha en de dichter Daniel samen in een platenzaak in New York, uitgerekend op de laatste dag voordat Natasha met haar familie zal worden uitgezet naar Jamaica. Daniel heeft intussen af te rekenen met de dromen van zijn Koreaanse ouders, die voor hem een betere toekomst zien dan voor zichzelf.

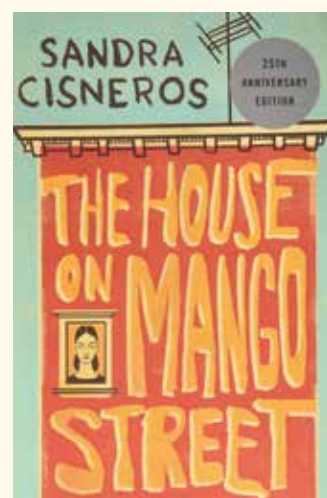
De dag dat hij zich met tegenzin moet inschrijven voor Yale, ontmoet hij Natasha.

Gene Luen Yang: *American Born Chinese* (2006)

Een graphic novel over het opgroeien als Chinese jongen in Amerika. Jin Wang wil niets liever dan erbij horen, maar in zijn nieuwe buurt is hij de enige met een Chinese achtergrond. Hij heeft geen vrienden, wordt er gepest en wordt verliefd op een Amerikaans meisje. Het verhaal van Jin Wang wordt verweven met de Chinese

fabel van de Apenkoning, kungfumeester en machtigste aap op aarde. En dan is er het verhaal van Chin-Kee, een personage dat alle negatieve vooroordelen over Chinezen belichaamt. De auteur verbindt de drie verhaallijnen op een verrassende wijze met elkaar.

Sandra Cisneros: *The House on Mango Street* (1984)

Een coming-of-age-roman over de Latijns-Amerikaanse Esperanza Cordero, die met haar familie in Mango Street, Chicago komt te wonen. Daar groeit ze op tussen Chicanos en Puerto Ricanen. Esperanza weet aan haar armoe-dige leven te ontsnappen en ze zweert dat ze zal terugkomen om de mensen uit Mango Street te helpen. Het verhaal wordt verteld in

een aaneenschakeling van korte scènes of 'vignettes'.

Kader 5. Engelstalige multiculturele youngadultromans

Wind River

Tschick

De zomer begint niet al te spetterend voor de veertienjarige Maik. Zijn moeder gaat, net als ieder jaar, naar de afkickklinik. Zijn vader geeft hem 200 euro en vertrekt met zijn assistent op een zogenaamde zakenreis. En dan mag hij ook nog eens niet op het feestje komen van het meisje op wie hij zo verliefd is. En ook al heb je een eigen zwembad, maar dan toch lijkt de zomer wel heel lang te gaan duren. Als zijn klasgenoot Tschick langskomt, is hun beslissing snel gemaakt. Samen vertrekken ze in een gestolen wagen naar het zuiden. Het wordt een zomer om nooit te vergeten, waarbij de jongens van de ene in de andere vreemde situatie terechtkomen. *Tschick* is gebaseerd op het gelijknamige boek van Wolfgang Herrndorf en is een heel leuke film voor een jong publiek. Deze film is uitermate geschikt voor gebruik in de klas, met name voor de onderbouwklassen.

Tschick – verkrijgbaar op dvd

Wind River

Wanneer in het wetteloze indianenreservaat Wind River een geheimzinnige moord wordt gepleegd, roept de tribal politiemans Ben Shayo de hulp van de FBI in. Maar de zeer onervaren FBI-agente Jane Banner, die toevallig in de buurt was voor een conferentie, heeft amper een idee waar ze moet beginnen. De ervaren wildjager Cory Lambert, die het bevroren lijk ontdekt heeft, helpt haar. Het vermoorde meisje was een vriendin van zijn inmiddels overleden dochter. Hij kent de mensen en de omgeving, maar wordt ook geconfronteerd met afschuwelijke gebeurtenissen uit zijn eigen verleden. *Wind River* is een schitterende film met prachtige beelden en veel aandacht voor de gewoontes van de *native Americans*. Maar de film bevat ook een aantal schokkende scènes en is daardoor niet echt geschikt voor gebruik in de lagere klassen.

Wind River – verkrijgbaar op dvd en blu-ray

Una Mujer Fantastica

De transseksuele Marina en haar twintig jaar oudere vriend Orlando zijn gelukkig en bezig een gezamenlijke toekomst op te bouwen. Op het moment dat Marina haar spullen begint over te brengen naar hun flat, komt Orlando echter plotseling te overlijden. Ze krijgt niet echt tijd om te rouwen, want overal krijgt ze te maken met achterdocht. Artsen, politie en zeker familie hebben hun argwaan en proberen haar verder uit de buurt te houden. Ze is niet welkom op de begrafenis en wordt zijn appartement uitgezet. Ze wordt vernederd, buitengesloten, maar blijft vechten voor haar rechten. *Una Mujer Fantastica* is een prachtige film, qua problematiek wellicht iets te zwaar voor gebruik in de onderbouw, maar zeker een aanrader voor de liefhebbers van de betere film. Deze Chileense film is wel prima geschikt voor gebruik bij bijvoorbeeld maatschappijleer of voor de bovenbouw Spaans.

Una Mujer Fantastica – verkrijgbaar op dvd en video on demand